Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 64 (10356) | 1977 чылдың март 18, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

Эш Л. И. Брежневтиң Португалияның элчинин хүлээп алганы

Португалияның ССРЭ-де элчини, чуртунче чоруур деп турар М. Невишти ООН дилээ-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев марттың 16-да Кремльге хүлээп алган.

Найыралдыг байдалга эргкен беседа үезинде совет-португали харылзааларны улам ынай хөгжүдериниң чамдык айтырыгларын чугаалажып көрген.

Л. И. Брежнев португали улуска байыр чедириишкинин болгаш эң эки күзээшкиннерни элчинден дамчыткан.

Беседага СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы А. М. Александров киришкен.

СЭКП ТК-да

Социалистиг чуртларның акы-дүңма партияларының Төп Комитеттериниң секретарларының делегей болган идеологтуг айтырыглар талазы-биле 1977 чылдың март 2—3-те Софияга болган чөвүлел хуралының түңнелдерин СЭКП ТК чугаалажып көрген болгаш СЭКП-ниң делегациязының ажыл-чорудулгазын түүлдүг деп көрген. Чөвүлел хуралга дугуруйкан түңнелдерни болгаш сүмелерни боттандырар талазы-биле хемчеглерни ап чорударын чогуур организацияларга дааскан.

СЭКП ТК-га чөвүлел хурал

Март 15—16-да эвилелдешкен республикаларның Компартияларының ТК-ларының, партияның крайкомларының, обкомларының пропаганда болгаш агитация кылдыстерининг эргелекчилериниң чөвүлел хуралы болган. Анаа «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнун лугайыда», аастың политиктиг агитациязының база массалыг информацияның болгаш пропаганданың чепсээнге партийжи удуртулганың айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалдарынга дүүштүр идейкижилдилгелиг ажылдың сорулгаларын чугаалажып хоорген. Чөвүлел хуралдың киржикчилери 1980 чылдың Олимпий оюнларынга белеткелдиг айтырыгларын база чугаалажып коргеннер.

Чөвүлел хуралга СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга эш К. Ф. Катушевти томуйлаар дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун доктаадыры болза:

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга эш **Константин Федорович Катушевти** томуйлаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль
1977 чылдың март 16.

ХРОНИКА

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы эш К. Ф. Катушевти ССРЭ-ниң Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинде төлээлекчизинге ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели томуйлаан.

* * *

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы эш М. А. Лесечкону ССРЭ-ниң Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинде төлээлекчизин хүлээлгеннинден ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлели тоскаан.

СУББОТНИККЕ УТКУШТУР

Ленинчи коммунистиг субботниктер совет улустуң чаңчылы болу берген. Күш-ажылдың бөйырлалдарының үезинде миллион-миллион кижилер ынак Төрээн чуртунуң чаагай чоруунга, бистиң партиявыстың тугунда бижиттинген чырыткылыг идеалдар дээш онда сорук кириишкиннибиле ажылдап турар. Субботниктер коммунизмниң баштайгы эге озумнери болган ужурунда кедергей үнелиг, олар күш-ажылдың бүдүрүк-чүлүүн хөгжүдеринге, чаа күш-ажыл сагылга чурумунче шилчиринге, ажыл-агыйның база амыдыралдың социалистиг байдалдарын тургузарынга ажылчыннарның медереллиг болгаш эки туранның эгелекчи чоруун көргүзүп турар деп, В. И. Ленин демдеглээн.

Коммунистиг субботникти эң не баштай 1919 чылда пайысылалдың демир-орукчуларының эгелекчи саналы-биле эрттирген турган. Пайысылалдың ажылчы чоннарының бүгү-ле чаа садгалдары ол магалыг чаңчылды уламчылап база хөгжүдүп турарынга москважылар чоргаарланып турар. Апрельдиң 16-да шалыпчы ажылдаар, Улуг Октябрьның юбилейин бедик бүдүрүлгечи чедиишкиннер-биле демдеглээр— В. И. Ленинниң торуттунген хүнүнден бээр 107 чыл оюнга болган Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюнга тураскаткан коммунистиг субботникти эрттирер дугайында эгелекчи саналды ундүрген Москваның бүдүрүлгелериниң база организацияларының коллективтериниң төлээлекчилериниң, бүдүрүлгенин мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының хуралынга ол дугайын чугаалаткан.

«Октябрьның» кинокошцерт залынга март 16-да болган хуралды профовилелдериниң Москва хоорай чөвүлелиниң даргазы Л. В. Петров ажыткан. Субботник хүнүнде кылыр ажылдарының планнарын эгелекчи саналды ундүрген коллективтериниң төлээлекчилери чыылганнарга таныштырган. Ажылчын коллективтериниң хой пуруузу ол хүн кампал алган чиг-зди, материалдары болган энергокурлавырлары-биле ажылдаар дээрзин олар дыннаткан. Ажылдан алган бүгү хорегшин онгу беш чылдың фондузунга дамчыдын бээр деп шиитпирлээн. Апрельдиң 16-ы Москваның ажылчы чоннарының партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш, пайысылалды үлегерлиг коммунистиг хоорай болдурар дээш демиселянин маадырлыг чыл демдеглелиннге чаа чайыннанчак арын болур.

Апрельдиң 16-да коммунистиг субботникче үнеринче, опу шалыпчы күш-ажыл биле демдеглээринче бүгү москвачыларны кыйгырын турар кыйгырыгны чаңгыс эң сеткил-биле хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, партияның Москва хоорай комитединиң биргн секретары В. В. Гришин хуралга чүве чугаалаан.

(СЭТА).

Дуржулга солчуп

Акы-дүңма Мооддун Уба-Нур аймаанын улус өөредилге ажылдакчыларының аймактың улус өөредилге кылдызының эргелекчизи Т. Расчаасүрэнге баштаткан төлээлери бистиң республиканың улус өөредилгезинин чедиишкиннери-биле таныкын, дуржулга солчуу-биле чедип келген. Оон составында Улан-Гом хоорайның № 2 сес чыл школазының директору А. Нооной, Сагыл сес чыл школазының башкызы Ц. Сүрэнаа олар кирип турар. Олар Кызылдың № 2, 7, 15, Сарыг-Сеттиг № 1, 2 школаларынга барып, өөредилге-кижизидилгениг ажылдың дешилгеннг арга-методтары-биле танышканнар. Акы-дүңма Мооддун улус өөредилгезинин төлээлерин СЭКП обкомунун секретары Д. К. Ооржак, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу олар хүлээп алганнар.

Кызыл хоорай РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл Тугу-биле шаңнаткан болгай. Ол дугайында материалдарны ийиги арындан номчуңар.

Октябрь-60

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

ЧҮГЛЕ ЧЕМГЕРИЛГЕЗИ ЭВЕС

Март 16-ның медээзи-биле

Бурунгу хүнге чедир республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 310,6 муң баш хой, өшкү төрээн, оон 314,7 муң чаш төл алдынган. Бо сан-түкнү эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге 6,6 муң баш хөй болуп турар.

Оон-биле кады беш муң үш чүс ажыг баш мыйыстыг бода мал төрээн, оон беш муң бир чүс бызааны алган бис.

Шээр болгаш мыйыстыг бода малдың оолдаашкыны Бии-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Эрзин районнарда элээн организастыг чоруп турар. Бо районнарның ажыл-агыйларының торүүр малының барык чеден хире хуузу торээн.

Ынчалза-даа Бай-Тайга, Өвүр, Тес-Хем районнарның чамдык ажыл-агыйларында бо чылын малдың чаш төлүүнүң олуп хораар чоруу көвүдээнин айтыр херек. Моон чылдагааны чүдел дээрге, чүгле бо чылгы - кыштаглаашкынның берге байдалы эвес, а малга четчир саныг чемин бербейн турарындан болгаш бо кышка белеткел ажылын кошкак чоруткануындан боон турар.

Республиканың хөй-хөй ажыл-агыйлары бо кыштың берге болурун баш удур өөренип көргеш, кышкы одарларны чөп ажыглаар, улуг харлыг черлерге далбый тырттар талазы-биле чогуур хемчеглерни ап чоруткан. Ынчалза-даа чамдык колхозтар болгаш совхозтар бо ажылды чүгула деп санап корбээнинден бо хүннерде берге байдалга таваржып турар. Ылангыя Тес-Хем болгаш Бай-Тайга районнарның ажыл-агыйларында трактор парыгының ажылын экижитээнинден ол техниканың 20—30 хире хуузун хар далбыйлаарынга ажыглап келген.

Хой-хой районнарда малдың арын баксыраар болгаш хораар чоруу чүгле багай чемгерилгеден эвес, а суггат чедиппезинден база болуп турар. Амгы үеде республикада бар 313 кудуктуң чүгле 240-и, 292 суг сөөртүр машиналарның, 223-ү ажылдап турар.

Бо хүннерде час дүжүп, чылыг хүннер үнген. Ынчалза-даа сагыш оожурган, холду сула салып болбас херек. Харын-даа малдың чемгерилгезин улам күштелдирер ужурлуг бис. Республикада бо хүннерге чедир бар 92 кормоцехтиң чүгле бежеен сезин ажылдап турарындан чамдык ажыл-агыйларга саванны ылбыратпайн малга берин турар.

Марттың эгезинде медээ өзүгаар алырга, бисте 33,1 муң тонна саван, 54,3 муң тонна силос, 67,8 муң тонна силос, 14,4 муң тонна концентраттыг чем арткан. Хүннүң айтырыы ам чүл дээрге, арткан бо чемни тотчеглевейн, малга болбаазырадып бээриниң хемчеглерин алыр ужурлуг бис.

Малды тускай кодаларже ажылаар талазы-биле ажыл бисте база чогуур деңнелге четпейн турар. Ылангыя бо чылын бир дугаар эдержилгеге кирер аныяк бода ам-даа үстүнээн. Оон түңнелинде бо чылдың бирги кварталында мыйыстыг бода малды эдериштирериниң болгаш тарын бооздадыр талазы-биле планны чүгле 49,3 хуу күүседип алган бис. Бо талазы-биле Бии-Хем, Каа-Хем болгаш Улуг-Хем районнар эң-не хожудегай болуп турар. Оон-биле чергелештир «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл», «Ак-Туруг», «Торгалыг» совхозтарның кошкак ажылдап турарын айытпышаан, үстүнде ажыл-агыйларның кол зоотехниктерин «оттурар» апаар бис.

Малдың кыштаглаашкыны-биле чергелештир малдан алыр продукцияны күрүнеге садар талазы-биле ажыл бо хүннерде бистиң республикада база калбарган. Колхозтар болгаш совхозтар хонукта 73,6 тонна сүттү бүдүрүп, оон 60,8 тонназын күрүнеге садып турар. Бир инек хонукта ортумаа-биле 4,2 кг сүт берип турар.

Күрүнеге сүт дужаар талазы-биле Кызыл, Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем болгаш Тоожу районнар хожудап турар. Бирги кварталдың планын бо хүннерге чедир 87,1 хуу күүсеткен бис. А Барыын-Хемчик, Өвүр болгаш Кызыл районнар сүт дужаар планын үзериниң кырында келген.

Тыва АССР күрүнеге бо чылдың баштайгы кварталында эзт дужаарының планын 62,9 хуу чедиргеи. Каа-Хем, Таңды, Чоон-Хемчик, Улуг-Хем районнар ам-даа күрүне мурнунга өрелиг болуп артпышаан.

Малдың продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планныг онаалданы чедиишкинниг күүседир дээш, малдың бажын улам өстүрер дээш, бо чылдың кыштаглаашкынын чедиишкинниг доозар талазы-биле бүгү-ле хемчеглерни ап чорудар херек. Малдың чемгерилгезинче сагыш салып, ону суг-биле доктаамал хандырар, мал чемин камналгалыг чарыгдаар болзувусса, үстүнде сорулгаларны чедиишкинниг күүседир аргалэр тыптып келир.

НАЙЫСЫЛАЛ КЫЗЫЛ БОЛГАШ ООН КИЖИЛЕРИ

НОГААЛАР КӨВҮДЭЭР

Республиканың тускайжыттынган 23 ажыл-агыйлары 1980 чылдарга чедир ортумаа-биле чылда-ла 19,4 муң тонна картофельди болгаш 9,2 муң тонна ногааларны бүдүрүп үндүрүп турар апаар. Тоску беш чылда картофельди 5 муң тоннаны, а ногааларны—2,6 муң тоннаны бүдүрген.

(СЭКП Тыва обкомунун IV пленумунун материалдарындан.)

Кызылдың үстүү талазында Хербис дааның баарында шаарраш, кан демир конструкциялардан тургустунган корпустар бедип үнүлүй берген турган. Ол болза, онгу беш чылдың планында көрүнген ногаа остүрериниң чылдыгга комплекизи-дир. Комплектиң тудуун кол керээлиг организация—62-ги кожун чоруур механизастаттынган колонна кылып турар. Бо тудуг бүрүү-биле демир конструкциялардан кылынар болганда, ында Красноярскиниң 1199-ку КМК-ның участогунун слесарлары, сварщиктери болгаш металл-конструкция эптекчилери керээ өзүгаар ажылдап турар. Ынчаарга комплектин сантехниктиг эптелге ажылдарын 624-ку КМК күүседип турар.

— Красноярждылар бо чылын чылдыгга комплекизинин ханаларын болгаш иштики кезектерин эптеп доозар ужурлуг—деп. Красноярскиниң 1199-ку КМК-ның Кызылда участогунун начальники А. Бухало чугаалап турар.—Бистың колонаның ажылчыннары мооң мурнунда Кызылдың дээрбе комбинадын болгаш сайгарылга баазазын тудушкан. Ам мында ажылдап тур бис. Бистің ажылдаарывыска шаптыктыг түүлдер чон: металл-конструкциялар шупту бар, кран ажыл-агыйын эки организастаан. Эрткен ийи айда планывысты ажыр күүсеткен бис. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. Гуслистыйның болгаш В. Ивановтуң каңнакчылар бригадалары социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, ай сапында-ла кижи бүрүзүнге опаастыр 1600 ажыг рубльдиң ажылын кылып турар. Сварщиктер А. Щербаков, И. Сорокин олар түс-түс эптекчилериниң араазында Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш чарыштың мурнуку одуруун эдлеп турарлар. Олар хүн бүрүүнүң даалгазын 120—130 хуу күүседип турарлар.

Чылдыгга комплекизинде 62-ги кожун чоруур механизастаттынган колоннаның бызаңчы-бетониктери красноярждылар-биле чарыштыпаан, баа-ла үре-түңнелдиг ажылдап турар. Ылангыя эш Шагдырның удуртган бригадазы колонның бирги черин эзлээн. Оон соонда эш Виноградовтун бызаңчылары чоруп турар.

Онгу беш чылдың ийиги чылының эрткен ийи айларында комплекс тудуунга керээлиг ажылдарның планы 104,9 хуу күүсеттинген. Бо чылын аная нитизи-биле 6.200 муң ажыг рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр ужурлуг.

— Бо чылда бистің кол сорулгавыс комплектиң корпустарын эптеп тургузарын доозары болур. Бирээзи-ле 1000 дөрбелчин метр 10 корпустарны эптээр ажылды Красноярскиниң 1199-ку КМК-зы чай ортузуйда доосказ, хүлээдир ужурлуг. Бо ажыл хүн келген тудум-на улам шуудан турар—деп, тудугунун участок начальниги В. Неделин чугаалап турар.

Чылдыгга комплекизи тутунуп, ажыглалга кирген соонда кызылчылар чылдың хайыдаа үезинде ногаан огурецтерни, помидорларны, янзы-бүрү ногааларны четчири-биле ажыглаар арганыг болур.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТА: 62-ги КМК-ның мурнакчы бызаңчылары Н. Кулагин биле (солагай талазында) А. Салчак олар чылдыгга комплекизинин тудуунда.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

БИСТИҢ ДУЗАВЫС

Мал кыштаглаашкының организастыг әртгирери чугула айтырыгларның бирээзи. Ынчангаш көдээ Советтиң күүскому олче кичээнгейни салып турар. «Алдан-Маадыр» совхозтуң улуг дээн салбыры — Бора-Тайга болгай. Мында Чушкут болгаш оон өске-даа черлерде машина-техника четпес, чүгле аът-биле аргыжар коданнар бар.

Бо кыштың сөөк үеринде элээн бергедээн коданнарны кичээнгейниң товунге тургускан бис. Чушкутка кыштаал хойжуларга дуза чедирер үүүшкүннерни Бора-Тайга көдээ Советиниң коллективи каш удаа организастаан. Бистің көдээ Советтиң ажылдакчылары солгу хүннерде Куулар Алдын-оолдуң аалынга чоораан. Бо малчынның турар черинче чүгле аът-биле чедер. Коллективтиң ажылдакчылары тыраан сигенни аътларга чүдүргеш, чедирип берген. Оон мурнунда Хөлчүктүгге кыштаан Сарыглар Мартоолдун, Ховалыг Бүрбүнүң малының кажааларын коптарып, бажыңнарын чугайлап бергеш келген бис. Аъттар-биле сиген чүдүрүп чедирерин Хертек Мачак-оол, Монгуш Назык-оол шалыпчы күүселин турарлар.

Бора-Тайга суурнуң чанында Ортаа-Талда сүт-бараан фермазында бода малды мөөнээн бис. Оон чемгерилгезин экижиткен. Ондар Мартыс-оол удуртган инек кадартылары инектерни сиген, силос болгаш өске-даа чемнер-биле чемгерип, суггарып турарлар.

Ол фермада 200 ажыг саар инекти тургузу азырап, чемгерип турар. Оон уламындан сүт саалдазы нускузүнден бедээн. Саанчылар Ондар Деңниваа, Ондар Ашак-Уруг болгаш өскелер-даа инектерни ажаап, чемгереринче кичээнгей салып, кызымак ажылдап турарлар. Ондар Өлзей-оол баштаан бызаа ажаакчылары арткен чылдың молдургаларын база эки ажаап, азырап турарлар. Фермаже мал чемнерин үзүктел чок чедирип турар.

Моон соңгаар-даа малчынларга боттуг дузаны чедирер бис.

Д. ОНДАР.

Чөөн-Хемчикте Бора-Тайга көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы.

ЧАРЫШКА МУРНААННАР

Главкрасноярскстройнуң чүс-чүс бригадалары Красноярск крайынын, Якутиянын, Тываның чаа тудугларында ажылдап турар. «Главкрасноярск тудугнун мергежил аайы-биле эң эки бригадазы» деп ат дээш социалистиг чарыш оларда калбарган. Ону чылда дерт катап түңнээр.

Кол эргелелдиг коллегиязы болгаш тудуг база улетпүр тудуг материалдар черлериниң ажылчыннарының профэвилел крайкомунун президиуму-биле кады 1976 чылдың дөртү кварталының түңнелин өзүгаар тиилекчилерни, тодаткан.

«Тыва тудуг» трестиң № 48 тудуг эргелелинде Е. С. Бизлеванын удуртканы шеверлекчилер бригадазы, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. Х. Данзырмыктың дашчылар бригадазы ол чарышка шаңналдыг черлерни эзлээш, акша шаңналын алган.

«Кызыл тудуг» эргелелинде М. Д. Шиповаленконун дашчылар, № 48 тудуг эргелелинде Л. Т. Мазинаның, Р. Ф. Григоровичиниң, А. И. Елышованың шеверлекчилер, № 42 тудуг эргелелинде Г. Д. Колданың бригадаларының эки ажылдаанын кол эргелелдиг коллегиязы болгаш профэвилел крайкомунун президиуму демдеглээн.

С. КРАСНОПЕРОВ,
«Тыва тудуг» тресте партком секретары.

В. Т. Блиновту Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Профтехооредилге системазында хой чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база торуттунген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр Кызылда 4-ку ортумак профтехучилищениң директору **Владимир Терентьевич БЛИНОВТУ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1977 чылдың март 16.

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң съездизинче

Чуруттуң ажылчы чоннарының амыдыралынга база бир кайгамчык улуг болуушкун—ССРЭ-ниң профессионалдар эвилелдериниң XVI съездизи бо чылдың март 21-де Москвага ажыттынар. Бистің республиканың профэвилелдер организацияларындан ол съездиниң делегаттары дүүн Кызылдан Москваже ужудупкан. Оларның составында «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде тудугжуларның комплекстиг бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Калдар-оол Хертекович Данзырык, Кызыл районда «Тиилелге» совхозта хову-трактор бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылның Маадыры Василий Оюнович Янчат, Таңдыда «Революцияның чалбыжы» совхозтун хойжузу, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Ленин болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи Иван Петрович Сафонов, Чадаанада № 1 школаның башкызы, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Долума Канзаевна Хомушку, профэвилелдериниң Тыва область чөвүлелиниң даргазы Тамара Чаш-ооловна Норбу олар кирип турар.

Делегаттар Москваже чоруптарының бүдүүзүнде облпрофчөвүлелдиг аппарадының ажылдакчылары болгаш профэвилел организацияларының активи-биле ужуражышкынны кылган. Делегаттар алдаа СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин база Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин улам ынай комплекстиг хөгжүдериниң хемчеглериниң дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын, а ол ышкаш СЭКП Тыва обкомунун IV пленумунун шиитпирлерин боттандырар дээш боттарының күш-ажылчы коллективтеринде чоруттунун турар күүсеннишкиннинг ажылдарның дугайын база онгу беш чылдың ийиги чылының планныг онаалдаларын чедиишкиннинг күүседир, Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың каңчаар организастаттынганын тодаргай чугаалаанар.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң профессионалдар эвилелдериниң XVI съездизиниң делегаттары (солагай талазындан оң талазынче) К. Х. Данзырык, Т. Ч. Норбу, В. О. Янчат, Д. К. Хомушку, И. П. Сафонов.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотозу.

60 1917–1977 НАЙЫСЫЛАЛ КЫЗЫЛ БОЛГАШ ООҢ КИЖИЛЕРИ

БЕДИК ШАҢНАЛГА ТӨЛЕПТИГ БОЛУР

Кызыл хоорайның ажылчы чоннары бо хүннерде өөрүшкүлүг, сорук кирген ажылдан турар. Бүдүрүлгенің ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери. 1976 чылда улус ажыл-агыйының планын чедишкинниг күүседир дээш автономчуг республикаларның, крайларның, областарның, хоорайларның, районларның, национал округтарның, бүдүрүлге черлериниң, ажыл-агыйларның, организацияларның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелдерин чугаалажып көргеш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Профессионалдар Эвилелериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели тиилекчилерни тодараткан. Оларның арызында бистиң Тыва АССР-ден Кызыл хоорай болгаш Каа-Хем район база бар. Ынчангаш бистиң Кызылдыска РСФСР-ниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Ол бедик шаңналды тывыскаш кызылчыларга ёлулуг күш-ажылчы чедишкиннерниң байырлалы боор турар. Хоорайның ажылчы чоннары аңаа сорук кирбишаан, социалистиг чарыштың тугун улам бедик көдүрери-биле чаа-чаа, бедик хүлээлгелерни ап турарлар.

Каа-Хемниң хомур-даш разрези, № 3 АТБ, Росводпромчуг демир-бетон кылыглар заводу Кызылдың бүдүрүлгелериниң иштинден Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштың эгелекчилери болбушаан; боттарынга бедиткен уткуштур планнарны бир дугаарында хүлээп алган. Патриотчу эгелээшкиниң коллективтериниң сеглээн сөзү ажыл-херек-биле бадыткаттынып турар. Дагжылар эрткен айларда пландан ажыр муң-муң тонна хөмүр-дашты берген. Экскаваторлар экипажтарының, автомобильдер чолаачыларының, өрүмнекчилериниң, септекчилериниң болгаш өске-даа категорияның ажылдакчыларының арызында социалистиг чарышты дээштиг кылдыр организастаан.

Росводпромчуг демир-бетон кылыглар заводунда партия организациязы болгаш дирекция чаа техниканы ажыглап, эргилерин чаартырыче кол киргеш салып турар. Заводтуң ажылчыннары түс-түүнде уткуштур планнарлыг. Бригадалар болгаш цехтер бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Коллектив бо чылдың ноябрь 7-ге чедир онгу беш чылдың ийи чылының планын күүседир деп шиитпирлээн. Бо чылын күш-ажыл чарыгдалын 44 муң кижи-шагынга чедир қызырар, 49 муң рубльди камнап алыр. Ол ышкаш өске ажылдарга хөй кижини хостаар. Кысказы-биле чугаалаарга, бүдүрүлге хемчээлин улгаттырарының болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы техниктиг үндезиниде тургустунган.

Социалистиг чарыштың эгелекчилери Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң болгаш Росводпромчуг демир-бетон кылыглар заводунуң коллективтери Улуг Октябрьның 60 чыл өөнга уткуштур беш чыл планының ийи чылының даалгаларын долдур күүседирин хүлээнген. Партияның хоорай комитединиң бюрозу ол эгелээшкинни үүлдүг деп көргеш, оңу хоорайның бүгү коллективтерниге пентередирин сүмелээн. Мурнакчыларының эгелээшкинин калбаа-биле деткип турар. Детсээнверниң арызында телеательниң, амыдырал техниказының септээр чер, Кызылдың № 10 магазинниниң, хууда чагыглар хүлээп алыр фабрикада М. Ильичевның болгаш 1-ги АТБ-де М. Деминиң удуртқан бригадалары болгаш өске-даа хөй-хөй коллективтер бар.

Социалистиг чарыштың амгы үеде бир онзагай чоруу — ооң хөй талалыг, калбак хемчээлдиг болуру. Эрткен чылын «Тудуг везектери» комбинаттың цеги-биле ооң кылып турар панельдери-биле бажың тудуп турар «Кызыл тудуг» эргелелиниң эш Володинге баштаткан бригадазы социалистиг чарыштың керээзин чаргаш, чыл иштинде кайызы-даа 129 квартиралыг ийи чартык бажыңны эптеп, тударын хүлээнгеннер. Комбинат бажың везектерин дыка хөйү кылаа-даа, олар складка мөөцелип чыткан, а Володиниң бригадазы бажың эптеп, тударының планыг даалгазын күүсетпээн: везектер чок болган. Чүге дээрге, автокомбинаттың тускай машиналарының чолаачылар бригадазы болгаш № 14 механизация эргелелиниң краннары ол везектерни сөртүп, хүлээп алырын хандырбаан. Олар социалистиг чарышка киржип, боттарының талазындан хүлээдге албаан болган. Социалистиг чарышты организастаарда бот-боттарындан хамаарылгалыг участоктарны холбаштыр көрүүнүң чугулазын ол чижек көргүзүп турар-дыр.

Чарыштың бяза бир хүгүла угланыышкыны—металлды, өгтулар чүүлду, энергияны камнаалгалыг ажыглаары, чиг-эттиг болгаш материалдарны чарыгдаар хемчээлин эвээжедирил чедип алыры болур. Ынчалза-даа хоорайның дыка хөй бүдүрүлгелериде болгаш тудугларында материалларны болгаш одалга-энергия курлавырларын камнаваан турар.

Бүдүрүлге черлериниң цехтериниң, участоктарының удуртукчулары социалистиг чарышты организастаарыче улуг кичээнгей салыр болза, ынчаш бедик түңнелдерни чедип ап болурун практика көргүзүп турар. Ынчалза-даа бурунгаар депшизгениң ол хире күштүг аргазын тоон көрбес чамдык удуртукчу эштер бар. Ооң түңнелинде дуву далаш-биле хүлээлге алыр, оңу экономикага үнезилеп көрбээн черлер бар. Ындыг черлерге ылангыя «Сельхозтехниканың» районнар аразының каттыжышкыны, Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, техниктиг хандырылга станциязы, пиво заводу, туулбу заводу болгаш оскелер-даа хамааржыр.

Онгу беш чылда хоорайның ажылчы чоннарының мурнуунда улуг болгаш харысалгалыг сорулга салдынган: үлетпүр бүдүрүлгезиниң иштки хемчээлиниң өзүлдезин 45—50 хуу чедир хандырар; шынарны башкарарының комплекстиг системазын ажыглаар хемчегларни ап турган, 10-дан эвээш эвес кылыдарга күрүвеиниң Шынар демдээн тыскырын чедип алыр; чурталга тудуунун өрөл аргазын ажыглап турган, планда көрүлген тудугларны чогуур хуусаазында ажыглалга киирер болган бригадаларның 50 хуудан эвээш эвезин керээлир ажылдар аргаже шилчидер; чүк сөөртүлгезиниң хемчээлин 60 хуу, амыдыралга ачы-дуза чедирерин 53 хуудан эвээш эвес улгаттырар, коммунал хандырылгазын 38 хуу, бараан саарылгазының өзүлдезин 28—30 хуу чедирер ужурлуг.

Бо юбилейлиг чылда республика найысылалының үлетпүр ажылдакчылары база-ла хөй ажылды кылыр ужурлуг. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин бо чылын 7 хуу улгаттырар болгаш пландан ажыр 665 муң рубльден эвээш эвес продукцияны сайгарар, «а» хевирниң 13 продукциязын кылып эгелээр, шынарның эң бедик категориязынче үш кылыгны шилчидер. Ол ышкаш хоорайның тудугжулары бо чылын Элегес-Аксынының керамиктиг хаңа материалларының заводун, керамзит-сав заводун, ыяш чазаар заводту, алгы заводунуң кирпич өөр цегин, хогжум-шин театрын, «Универсамны», 40 муң ажыг дөрбелчин метр чурталга шолуг ажыглалга киирер. Автомобильдерниң белен байдалын 2 хуу улгаттырып турган, чүк сөөртүлгениң хемчээлин 8 хуу улгаттырар сорулга салдынган. Найысылалдың амыдырал хавдырылгазының, садыгның, коммунал ажыл-агыйының ажылдакчыларының шиитпирлээр ужурлуг сорулгалары база улуг.

Найысылалдың партия, совет, профэвилел, комсомол организациялары, бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXV съездиниң тоотулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар. Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштың тугун улам бедик тудуп, чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелер дээш кызымаккай ажылдаарынга шиитпирлиг.

Б. СВИНЦОВ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары.

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш, 1976 чылда улус ажыл-агыйының планын чедишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алганы-биле холбаштыр РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш Профессионалдар Эвилелериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлели Кызыл хоорайны РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаан.

ӨӨРҮНЧҮГ-ДҮР

Тываның найысылалы Кызыл хоорайны 1976 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаанынга республиканың хоочун, мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи Кызылдың автосептелге заводунуң коллективи бүгү кызылчылар-биле бир дөмей өөрүп, чоргаарланып турар. Заводтуң түс-түс ажылчыннары, бригадалары партияның болгаш чазактың бо сагыш салыышкынынга харыы кылдыр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, шынарын бедидер дээш шалыпчы чогаадыкчы ёзу-биле күжениишкиниг ажылдаарын шиитпирлээн.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, заводтуң мурнакчы ажылчыны Константин Кукаринниң удуртқаны бригадада слесарь болуп ажылдап турар мен. Бригадавыста алды кижи бар. Олар шупту коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары.

Онгу беш чылдың бирги чылында бригаданың кежигүннери планның даалгаларын хуусаа бетинде бүгү көргүзүглер ажыы-биле күүсеткен. Бригаданың ат-алдары кижи бүрүзүнүн киргген үлүг-хуузундан хамааржыр болганда, шупту бүгү күштү салып, планныг даалгаларны күүседир дээш түржүп турар бис. Ынчангаш бистиң бригадавыс мурнакчы бригадаларның биразы болган. Мээн-даа, эш-өөрүмүн-даа мурнунда бол сорулга—чангызы хөйү дээш, хөйү чангызы дээш шалыпчы ёзу-биле ажылдап түргаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң чаа арга-курлавырларын тып, септелгениң шынарын экижидери.

Онгу беш чылдың ийиги чылының баштайгы ийи айының планын бо хүннерде бедик көргүзүглер-биле доозкаш, кузовтар болгаш кожутлар участогунда бригадаларның аразында чарлаттынган чарышка бирги черни алдывыс. Боттарынга алган хууда планнарын ай санында ажыр күүсеп, кызымак ажыл-ижи-биле эш-өөрүүн хүндүткелин бригадиривис К. Кукарин, И. Микачёв, С. Андросов болгаш аскелер-даа чаалап алган. Бодум база өөрүмдеи чыдып калбайн, хууда алган планымны ай санында 160 хуудан кудулатпайн турар мен.

Тываның бүдүрүкчү күштерин улам ынай хөгжүдер дугайында партия болгаш чазактың доктаалын амыдыралга боттандырар хемчеглер талазы-биле СЭКП Тыва обкомунуң IV пленумунуң шиитпирлери-биле бистиң бригаданың кежигүннери таныжып, анаа сорук кирип, бо хүннерде бистер ажангыыдыдан артык бедик көдүрүүшкүн-биле ажылдап тур бис.

В. ХУНАЙ-ООЛ,
слесарь,
хоорай Совединиң депутады.

Чүгле бистен хамааржыр

Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын экижидери база улус ажыл-агыйының планнарын күүседири дээш хоорайларның Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга тергиин эки түңнелдери дээш төрээн хоорайым Кызылга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун тывыскаанынга эш-өөрүм-биле кады чоргаарланып турар мен. Ол дээрге, бистиң республиканың найысылалының ажылчы чоннарының чедишкинин бедидиби-биле үнелээнинің демдээ болуур. Мээң ажылдан турарым респотребсоюзтуң автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективиниң үлүүнда база кирген.

Бистиң АТБ-ниң сөөртүр барааннары чонга эң-не эргежок чугула, чедер черлери аң-не ырак-узак. Чүгле бодумнуң удуртуп турарым бригадамның дугайын чугаалап көрейн. Эрткен чылда бригада планны бүгү көргүзүглер-биле ажыр күүсеткен. Ол ышкаш түс-түс чолаачылар шуптузу боттарының планнарын хүлээлгелерни-биле катай ажыр күүседирин чедип алган. Мен бодум тонна талазы-биле планымны 166, а тонна-километрнинин —180 ажыг хуу күүсеткен мен. Ийиги болгаш үшкү черни Ю. Курагин, В. Митин олар алган. Бо чылды база-ла шалыпкын темп-биле эгелээн бис. Февральдың планын бригада тонна талазы-биле 122, тонна-километрнинин —118 хуу күүсеткен. Ынчангаш чаржып турарывыс Пустозёрөвтің комсомолчу-апыяктар бригадазын ажар эргалыг болган бис.

Бистиң бригаданың чедишкиниг ажылы социалистиг чарыштың ачызы деп бодаар мен. Чарыш — кандыг-даа чедишкиннерниң, бурунгаарлаашкынның быразы болурун ам кым-даа билир. Мен бо АТБ-ге ажылдап келгеним 30 чылдар иштинде аңаа бүзүреп келдим. Бир эвес чарыш чок болза, ажыл кандыг болурул? Ол база билдингир-дир. АТБ-ниң тургустунганы 1946 чылда он-на чүк машинаны турду. Септелге гаражы-даа, машина чаглактанар серидаа чок чүве. Ам маралыгдыр. Чүс-чүс чүүл-бүрү маркалыг, күчүлүг машиналар бисте бар.

Ийиги АТБ-де эрткен айда П. Сорокиниң бригадазы социалистиг чарышка бирги черни алган. Мээң бригадам амдыызында ийиги черни эллээн. Үшкү черде — Н. Курагинниң чолаачылар бригадазы болган.

Бистиң АТБ-ниң чолаачылары кып-чай-даа, изиг-соок-даа дивейн, республиканың бүгү булуңнарынче аш-чем, үлетпүр барааннарын үзүк-соксаал чокка сөөртүп турарлар.

П. ПЕТРОВ,
респотребсоюзтуң АТБ-зиниң коммунистиг күш-ажылдың чолаачылар бригадазының удуртукчузу.

Улуг Октябрьның 60 чылынга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың эгелекчилериниң бирээзи — Кызылдың үшкү АТБ-зиниң хоочун чолаачызы Ю. Щетинин 1976 чылды күш-ажылчы тиилелге-биле үдээннерниң бирээзи. Бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, тонна талазы-биле планын ол 105,6, тонна-километрнинин — 111,6 хуу күүсеткен.

Ю. Щетинин онгу беш чылдың ийигизин база-ла шалыпчы ёзу-биле эгелээш, эрткен ийи айларның планын бүгү көргүзүглер-биле ажыр күүсеткеш, хоочун чолаачы Ю. Байбородин-биле социалистиг чарыжынга тиилеичи болган.

ЧУРУКТА: чолаачы Ю. Щетинин.

Фотозу С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

Кызылдың дээрбе комбинады — найысылалдың мурнакчы бүдүрүлгелериниң ёдуруунда быжыыбиле кирген. Комбинат ажылдап эгелээш чаа-ла бир чыл четкен хирезинде бодунун төлевилээн күчүзүнде чедип турар. Кызыл-тастан далган дээрбедээр цех — комбинаттың кол участоктарының бирээзи. Ооң нарын дериг-херекселдериниң үзүк-соксаал чокка ажылдаары эдикчи-мастерлерден дыка хамааржыр. Бо цех хопукта-ла чүс ажыг тонна бедик сорттуг далганы дээрбеден турар. Бир эвес дериг-херекселдер орта ажылдавас, үрелгеш үр кылдынмайн турар болза, ол хире продукция бээри берге деп чүве балдынгир. Цехтиң үзүк-соксаал чок ажылдаарын эдикчилер хандырып турар.

ЧУРУКТА: Кызылдың дээрбе комбинадының мурнакчыларының бирээзи, эдикчи В. Симаков эллчег үезинде.

Фотозу А. ЗАЙЦЕВТИИ.

Тываның бүгү-де чурттакчылыг черлерин, үлетпүр бүдүрүлгелерин электри энергиязы-биле үзүк-соксаал чокка хандырары Тываның электри четкилериниң харылзаа албанының ажылдакчыларындан дыка хамааржыр. Ол хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээлгени Виктор Горбатовтуң удуртқаны харылзаачыларның комсомолчуаныяктар бригадазы төлептин-биле күүседип турар. Кызылдың үлетпүр бүдүрүлге черлериниң эки ажылдан, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл тугун чаалап алырынга оларның киргген үлүү база бар. ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле ол бригаданың шаңнатканы болгаш ооң кежигүннериниң шуптузунуң коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алганы ооң бадыткалы болур.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) бригаданың комсоругу Ю. Сычёв биле бригадир В. Горбатов олар харылзаа аппарадының чанында.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

БИРГИ ЧЕРДЕ

«Кызыл тудуг» эргелелиниң дашчылар болгаш монтажчылар бригадаларының аразында социалистиг чарыштың февраль айда түңнелдерин үндүрген болгаш ооң бирги черин С. Борбак-оолдуң удуртқан бригадазынга тывыскан. Ол айның тудуг-монтаж ажылдарының планын 148 хуу күүсеткен. Ийиги черни планныг даалганы 141 хуу күүсеткен Белиг-одекийниң, үшкүзүн— Купцовтуң бригадалары алгыдаан.

С. Борбак-оолдуң бригадазы чыл эгезинден тура ажылдың темпизин шапкынчыткаш, январь-февраль айларда 86 муң рубльдин тудуг ажылдарын кылырының орнунга 88 муң 400 рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылган.

Бистиң иорр.

Онгу беш чылдың ийиги чылын «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжулары багай эвес эгелээннер. Эргелелде социалистиг чарыш «Улуг Октябрьның 60 чылынга — төлептиг күш-ажылды бараалгадыыл!»—деп кыйгырыгның адаа-биле калбаргаш. Эрткен ийи айларның түңнелдериниң талазы-биле чарыштың бирги черни А. Борбак-оолдуң удуртқаны бригада ап, 86 муң рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылыр тургаш, 88 муң 400 рубльге күүсеткен. Ийиги черни Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу М. Шиповаленковуң бригадазы планны 114 хуу күүсеткеш, бүзүрелдий-биле эллээн. Ол бригадада мергежилдиг, хоочун тудугжулар чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Оларның аразында 1942 чылдан бээр Кызыл хоорайның тудугларында ажылдап келген коммунист М. В. Васильева, ооң эжи Л. Ф. Берзина олар база бар. Олар боттарының арга-мергежилин аныяктарга күзелдии-биле дамчыдын берип турар.

ЧУРУКТА: хоочун тудугжулар — Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи М. Васильева биле «Күш-ажылдың хоочуну» медальдыг Л. Берзина олар ажыл үезинде.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ ФОТОЗУ.

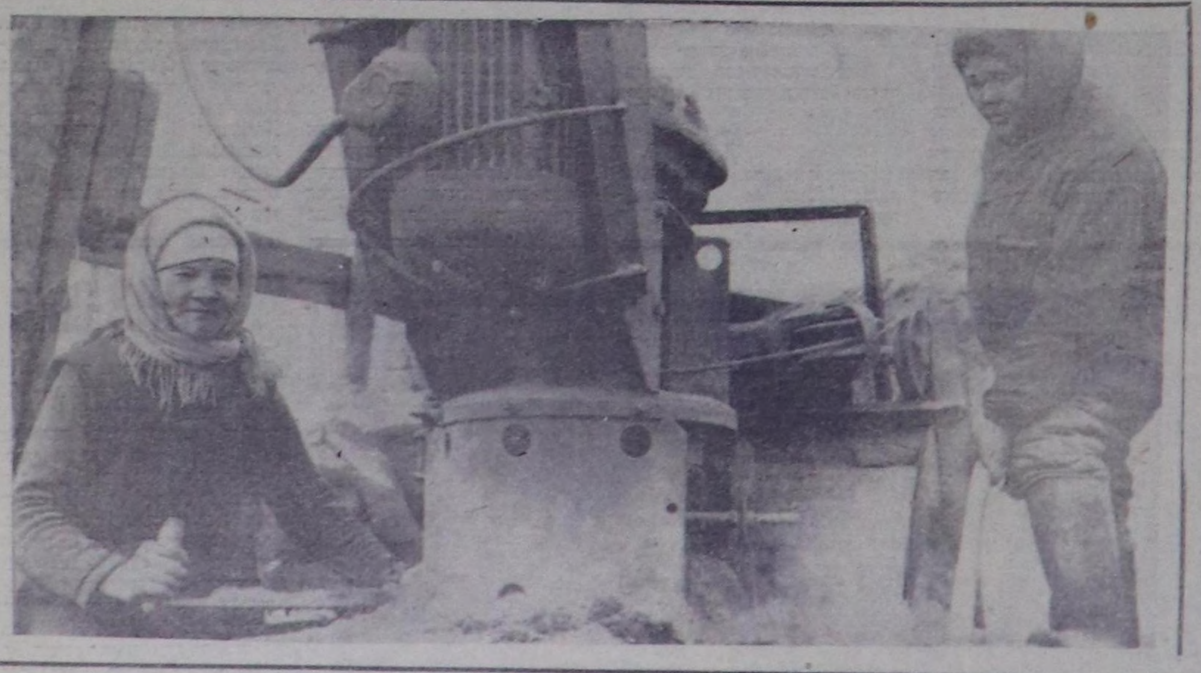

Бөгүн Париж Коммуназының хүнү

ӨНДҮР УЛУГ БОЛУУШКУН

Коммуна тургускан ажылчыннарның Парижи—чаа ниитилелдиң алдарлыг медээчизи кылдыр неезеде алгаттырар апаар.

К. МАРКС.

Париж Коммуназы—улустуң аас-кежин дээш демиселчилерниң ханы-биле шыптынган оруйка, кажан-бир шагда үүгле күзел-бодал турган коммунизм амгы үениң өндүр улуг күжү болу бергиже чедип кылып келген алдарлыг тиилелгелериниң болгаш түр үениң аштырыышкыннарының оруунга бүгү делегей революциязының ӧң улуг үе-чадаларының бирээзи. Бо чылын Париж Коммуназының хүнүн Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл юбилейиниң бүдүүзүнде демдеглеп турар. 1871 чылдың март 18-те парижчи өөк хөйленгниг ажылчыннаа атакалап турар аңгы болу берген, К. Маркстың чеченчидип чугаалааны-биле алырга, «курбустуну штурмнаарынче» ол өөдүрүп үнген. Ынчалза-даа коммунарларның эгелээн хөрээзниң тиилелгезинге үүгле Россиага 1917 чылдың Октябрь чедирген. Париж Коммуназы— ол дээрге кижи төөлгетенниң төөгүзүнде ажылчын аңгының баштайгы чазаа-дыр. Ажык хамааты дайынның болгаш дашты интервенцияның берге бөза нарын байдалынга Коммуназының тугу 72 хүн дургузунда киискип келген. Париж Коммуназының төөгүлүг ачы-хавыязы болза, дарлакчыларның сорулгаларынга бараан болуп турган эрги күрүне эрге-чагыргазын буза шапканы болгаш чонга бараан болур ужурлуг чаа күрүне ёзузун тургусканы болур. Чаа хевириниң күрүнезин—пролетариат диктатуразының күрүнезин тургузарын парижчи ажылчыннар төөгүге бир-ле дугаарында орадашкан. Париж Коммуназы XIX чүс чылдың пролетаржы аңгы тулчуушкуннарының эң-не үжүүрү болган. Делегейниң ажылчын шимчээшкининиң дадыгыышкынының үези ооң төөгүзү-биле эгелээн. К. Маркс биле Ф. Энгельс пролетариаттың стратегиязын база тактиказын улам ыңай үндезилээр болгаш ажылдап кылыр сорулга-биле коммунарларның демиселиниң чорудулгазын кичээнгейлиг хайгаарап, соң төөгүзүн өөренип керген болгаш Коммунаның революстуг болуушкуннарының ханы эртем-теоретиктиг түңнелин кылган.

В. И. Ленин К. Маркстиң болгаш Ф. Энгельстиң ажылдарынга даянмышаан, үш орус революцияның төөгүзү-биле холбаштыр Париж Коммуназының дуржулгазын хөгжүткен, помещик-капиталистиг тургузугну дүжүр октаар болгаш социалистиг күрүнени тургузар дээш демиселге партияны база Россияның ажылчын аңгызын идея талазы-биле чепсеглээн. Коммуна хөрээниң уламчылакчызы болур Октябрь революциязы ооң дуржулгазын канчаар-даа аажок улуг чергези-биле байлакшыткан, коммунарларның хөрээн тиилелгелиг туюлунга чедирген болгаш амгы үеде делегейниң ажылчын база коммунистиг шимчээшкининиң көл туружу болу берген. Коммуназының дуржулгазы бистиң үеевисте хөй катап түңнеттинген болгаш көвүдээн. Париж коммунарларының дириг болгаш сорун киирикчи овур-хевири бүгү депшилгелиг кижи төөлгетенниң угаан-бодалынга меңгеде надагалаттынып артар.

ЧҮГЛЕ ФАКТЫЛАР

☆ 1871 чылдың эгезинде Франция аар-берге үелерге чурттап эрттирип турган. Франц-пруссе дайынының чорудулгазында француз Парижи чылча шаптырган. Бодумун аңгылыг тергиделиг хевээр арттыорарынче чүткүүшаан буржуазия баштайгы тайбың керээзиниң аар-берге негелдерине ат салыынга чөлүүрешкеш, национал өскерликчи чорукту кылган. Ол чорук нацияның угаан-сарыылыг бүгү-ле болуктериниң канчаар-даа аажок улуг таарышмас чоруун чуртка болдурган.

☆ 1871 чылдың февраль-мартта Парижтиң ажылчын аңгызы болгаш демократтыг күштери Национал гвардияның Республика федерациязын тургускан. Ооң салдары үүктелиишкин чок өзүп турган. Чепсегленген чон эрге-чагырганы холга адыр чыгып келген.

☆ Нацвонал гвардияның үгер-бооларын хунаан адыр дээш, мартның 18-тиң дүпеазында чазак Парижтиң районнарынче шерии чоруткан. Национал гвардейжилер боо-чепсээн холга сеткрип алган, ынчаарга солдаттар улусту азыйбоолаарындан ойталаан. Францияның наймылалы тура халыышкын үндүрген ажылчыннарның холунга кирген. Тьерниң буржуаз чазаа Версальче дээш чоруткан.

☆ Марттың 18-те Парижке эрге-чагырга бүрүү-биле ажылчыннардан болгаш үүрмек албан-хаакчылардан тургусунган Нацвонал гвардияның Топ комитедиче шилчээн. Ол болза революстуг чонга даянган, ажылчын аңгының төөгүде баштайгы чазаа турган.

☆ Марттың 26-да Коммуналже сонгулдалар болган; марттың 28-те парижчилерним улуг өөрүшкү-маннайының байдалынга ону байырлаадыыбиле чарлаан.

☆ Буржуаз күрүне аппарадын буза шаварынып чайлаш чогунун дугайында Маркстың 1852 чылда чугаалаан идеязының шынының Коммунаның дуржулгазы бадыткаан. Марттың 29-та Коммуна декретбиле доктаамал армияны дужүрген. Ону Нацвонал гвардияның күрүнде чепсегленген чон солаан. Полицияны база дужүрген турган.

☆ Хоойлужудулга болгаш күүседилге эрге-чагырганың ангылаар буржуаз парламентаризмниң принциптериден коммунарлар ойталаан. Толээлеттирилгелиг орган болганда, Коммуна ол хүлээлгелериниң пайызын-даа кады күүседип турган.

☆ Коммунарлар эрги дужүүметтерни ажылдан ойтаадаар чоруунга таварышкаш, бюрократтыг аппаратты солаан. Чаа күрүне албан черлериниң албан-хаакчыларынга чойнуп хүрээленнилеп үнген кижилерни киргеп. Бүгү-ле эрге-дужаалдыг кижилерни сонгуур, олар сонгукчуларның мурнуунга харыысадгалыг болур, кайы-даа үеде оларны солаан турун болур турган.

☆ Коммуна чонга калбак демократтыг хосталгаларны берген. Ооң ачызы-биле маседларның политиктиг иденкейи дүргени-биле өөдүрүлген. Профессионал эвилелдери. Интернационалдың секциялары. революстуг клубтар, хөрөөженнер организациялары болгаш хөй-ниитизиниң өске-даа каттыжыышкынары. Коммунаны күжеңишкиниг деткип турган. Олар хоойлуларның база доктаалдарының толевилелдерин чугаалажып көрүп, таныыдыылыг бижиктерни база санаалдарны Коммунага киирип, оларны амыдыралга боттандырарынга дузалажып турганнар.

☆ Ажылчыннарның эгелээшкинин ёзугаар Коммуна күш-алыы камгалалының талазы-биле хоойлуларны хүлээп алган. Дыка хөй бүдүүлгелерге дүнекі ажылды сокатган. дүрүм чок черге кылыр торгаалдарны хорудаан, ажыл хүнүн кыысыргаан.

☆ Парижтен деаип чоруткач бүдүүлге эзелериниң каапканы, ажылдавайн турар мастерскааларны ажылчын ассоциацияларның холунга дамчыдып бөзр дугайында Коммунаның апрель 16-да үндүргеи декреди принципиалдыг чугула болган. Кижини кижи дарлаар чорунтан хостуг, чаа социал харылзааларже орукту ол декрет ажыткан. Ол херекти Коммуна туюлунга чедирип четтикпээн.

☆ Тьерниң Версальга турган чазаа пруссатарын деткимчеи-биле революстуг Парижке удур ажык хамааты дайының апрель 2-де эгелээн.

☆ Майның 21-де версальчылар Сен-Клунун эжин ажык. спу ким-даа камгалавайн турар дээрзиниң дугайын билип алган. Парижче чаза булган кирип келген. Халаптыг «мэй неделязы»—8 хонуктуң кадыгдошкун болган хан төгүүшкүнүг кудумчу тулчуушкуннары эгелээн. Майның 27-де версаль шаажылакчылар Париж Коммуназының каш борбак дириг арткан камгалакчыларын Пер-Лашез хөөрге аппаргаш, боолап каан. Майның 28-те соолгу баррикада дүшкен. Үжеп муң демиселчилер тулчуушкуннар болган черлерге маадырлыы-биле олгеп.

☆ К. Маркс биле Ф. Энгельс 1871 чылдың болуушкуннарынга боттуу-биле киржип турган. К. Маркс Парижте бүгээлеттирген коммунарларбиле харылзаалы тургускан, ол бодунун төлээлекчилерин дамчыштыр чугула практиктиг сүмелер-биле Коммунага дузаалап турган; соолунде эмиграфт-коммунарлар дугаыында сагыш салган. Коммунаның төөгүлүг ужур-дузазын тайылбырлаан чүс-чүс чагааларны Маркс янзы-бүрү чуурттарның ажылчын шиичээшкининиң удуртукчуларынга чоруткан.

Төрээн чурттуң күчүлүг чалгыннары

Аэрофлоттуң шугумнарының нниити узун дурту 900 муң километр четкен. Онгу беш чылда адырның хөгжүлдезиниң дугайын СССР-ниң хамааты ужар күүл министри Б. П. БУГАЕВ СЭТА-ныг корреспондентизи М. Горбачевага мынчалдыр чугаалаан:

— Бистиң чуртувустуң 3600 хоорайлары болгаш чурттакчылыг пунктулары ам агаар өруу-биле харылдажып турар. Эргин четтинмес Совет Төрээн чурттуң эң ыракузак булуңнарынче безин Аэрофлоттуң оруктары шөйлүп чоруткан. Хамааты ужудукчуларның доктаамал ужуулушкуннары Сибирьниң, Кыдыкы Сонгу үүктүп болгаш Ыраккы Чоон үүктүп районнарын чурттун төвүнче чоокшуладырынга дузалаан. 900 муң километр — делегейниң 76 чурту-биле агаарлап база доктаамал аргыжылга оруудур. 100 миллион деп чурагайны алаары база күзенчигдир. Эрткен чылын Аэрофлоттуң самолёттары ынча санныг пассажирлерни дажыглаан. Делегейниң чаңгыс-даа ужар күүл компаниязы ынча хөй санныг аян-чорукчуларны дажыглап көрбээн.

Көргүстүнген чурагайлар өөрүнчүг-дүр, ынчалза-даа хамык ужур ында эвес. Онгу беш чыл—ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылы болгай. Хамааты ужар күүлге ол үүл дээрге, бирги эдлчегде ужудуушкуннарны үргүлчү кылыры, расписаниениң өскерлиш чок болуру, техниканы ӧң ажыктыг кылдыр чөн-ажыглаары, пассажирлерни дажыглаарының культуразын бедидери-дир.

Пассажирлер дугайында сагыш салыры — Аэрофлоттуң дозуну-дур. Ужудуушкун бүрүү черден эгелээр, ынчаңгаш маңаа-даа келир үениң аян-чорукчузунга таарымчалдыг байдалды тургускан турары, билет садып алырынга ооң хөй үе-шакты чарыгдаваан турары чугула. Чонга бараан болурунуң автоматчыгкан системазын ажыглап турарының ачызында билеттерни садарын болгаш самолёттарга олуттар курлавырлаарын чурттуң 40 ажыг хоорайында дүргедеткен. «Сирена» дээр ындыг арганы ажыглаага киирген үеден бөзр ону он-он миллион пассажир ажыглаан.

Эрткен беш чылдыңга депнээрге капитал тудугну онгу беш чылда будун чартык катап улгаттырары көрдүнген. Чугула административтиг, үлетпүр болгаш культура төптеринге 40 чыгаа аэровокзал комплекстерин тудар. Оларның аразында Минск, Красноярск, Ереван, Фрунзе, Таллин, Казань ышкаш ындыг хоорайлар бар. Чаа комплекстерни ол республикаларда болгаш районнарда географтыг өнзагай байдалдарны база оларның агаар шимчээшкининиң хөгжүлдезиниң перспективаларын барымдаалап тургузуп турар.

Мында бүгү чүве пассажирлер дугайында сагыш салыышкынынга, оларга болгаш аэропорт ажылдакчыларынга ӧ таарымчалыг байдалдарны тургузарынга чагыткан. Пассажирлерниң самолётка чедир оруун кызырар төлээде, билет данзыладырынга болгаш ап чоруур эт-херекселин көргүзеринге чарыгдаар үе-шакты аажок кылырар, чаа аэровокзалдарны амгы үениң механизация комплекстери-биле, самолёттар шимчээшкининиң, хостуг олуттарның барының дугайында информация системалары-биле болгаш өске-даа дериг-херекселдер-биле чепсеглеп турар.

Владивостокта ажыглалда чоокта чаа кирген чаа аэровокзалды чижек кылдыр адаа көрейн. Билет данзыладырылга болгаш ап чоруур эт-херексел көргүзеринге үе-шак чарыгдалын кызырарын мында данзылаашкынның операциятиг ажылының сайыырааңгай дериглери, а ол ышкаш Синар-1 дээр информация системазын ажыглаары хандырып турар. Ийиги эдлчээн ажыглалга киириптерге Владивосток комплекизин «Сирена» системазынга улаптар.

Хамааты ужар күүлде эргижээн самолёттарны чаа машиналар-биле солуурунуң улуг ажылы чоруп турар. Агаар оруктарының «хоолуннары» ИЛ-18 болгаш ТУ-104 самолёттарны ужудуушкунга кайгамчык таарышкан ИЛ-62 болгаш ТУ-154 дээр лайнерлер-биле солуп турар. Чехословак Социалистиг Республиканың ужар күүл тудугжуларының тургусканы агаарның Л-410 дээр «микроавтобустарын» чер-чернин шугумнарында ажыглап эгелээн.

Аэровокзалдар тудуу, хамааты ужар күүлду дүрген ужудар, кижилерниң чоруурунга эптиг самолёттар-биле болгаш чер кырының амгы үедеги техниказы-биле дерип турары, база хандырылганың өскен бедик деннели Аэрофлоттуң пассажирлерге көргүзүп турар ачы-дузазының төлевирин болгаш херек кырында болгаш чарыгдалдар-биле ол төлевириниң дүүшкек болдуруп чурумчударының эргежек чугулазын болдура берген, ынчангаш бо чылдың апрель 1-ден эгелээш чаа тарифтерни күштүг болдуруп чорудар. Ол тарифтер ортумаа-биле 20 хуу бедиир. Тарифтер бедиес-даа, Аэрофлоттуң лайнерлериниге ужударының өртөө бир домей аралыг хемчээлдерге делегейниң өске ужар күүл компанияларындаазынга бодарга, дыка чиик болур. Бистиң чуртувуста билеттер өртөө сезондан хамаарышпас деп чүвени өнзалап демдеглезе чогуур. Оон турган чамдык үелерде пассажирлериниң дыка хөй категорияларынга билеттер тарифтери 30 хуу чиик болгай. Чижээлээрге, арткен чылын чиигелдериг билеттерни алды миллион кижиге саткан.

Улуг хөөрайларның кырында агаар делгеми чылдын-на улам «дакпыжан» кел чыдар. Шереметьево, Домодедово, Сочи дээн ышкаш аэропорттар «изиг-тулук» сезон үелинде ийи-үш минута санында-ла агаар кораблин хүлээп ап, азы аян-чорукче салып үндүрүп турар болгай. Ынчаңгаш харын кедергей ырак эвес-даа шугумга 350 кижини дажыглаар-аргалыг ИЛ-86 дээр хөй олуттарлыг пассажир самолёдунун көстүп келирин четтикпейн манап турар бис. Бо самолётка ужудуушкун үелинде пассажирлер музыканы дыңнап, кинофильмни-даа көрүп болур.

Чаа ЯК-42 лайнерге ужуткан пассажирлерге база байдал ан таарымчалыг болур. Шакта 850 километр дүрген ужудар болгаш 120 кижини дажыглаар ол самолёт чаа магистральдар шугумунга АН-24, ТУ-124, ТУ-134 дээр ындыг машиналарны солуп болур.

Чер-черниң шугумнарынга бо беш чылда АН-28 дээр самолёт каступ келир. Ол самолёт АН-2 ышкаш, база-да бичин шөлчүгештерге ховуп ап болур. Бо чаа самолётту пассажирлерни болгаш оларның этсевин сөөртүрүнге кончуг таарымчалыг кылдыр кылган.

Самолёт парыгын чаартыры—хамааты ужар күүлде техниктиг дешилгениң чарылбас кезектериниң бөрээзи. Ол чорук Аэрофлоттуң ажылын организастаарын өскертирин нетен турар, болгаш аэропорттарны ужудуушкунун болгаш самолёттарны хондурарының амгы үе системалары-биле дерип турар. Агаарга шимчээшкинни башкарарының бөштайгы автоматчыттынган системазын нептередип турар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чыл оюн күш-ажылга чаа-чаа чедишкиннер-биле уткуур, бистиң Төрээн чуртувустуң юбилейин экономиканың, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинге чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглээр деп СЭКП Төп Комитединиң кыйгырының хамааты ужар күүлдүң ажылдакчылары изиг күүдүгүнүүшкүн-биле уткаан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган өндүр улуг сорулгаларын алдарлыы-биле күүседирин Аэрофлоттуң ажыл-ишчилери бүүрүдип турар.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЮБИЛЕЙ БҮДҮҮЗҮНДЕ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА-ныг корреспондентизи). Улусчу Моолда моол-совет найырал ниитилелиниң VI съездизинге болгаш ону тургусканындан бөзр 30 чыл болган оюнга белеткел эгелээн.

— Бо хүннерде чурттуң ажылчы чонларын болгаш аныяктарын коммунизмниг тургузукчулары—совет кижилериниң чедишкиннери-биле, СЭКП-ниг XXV съездизиниг төөгүлүг шиитпирлери амыралга боттандырын турары-биле, тайбынның болгаш улустарның эйыл чок чоруунун эрге-ажыктарынга таарыштыр Лениниң партиязының болгаш Совет күрүнениң хөй таалыг ажыл-чорудулгазы-биле таныштырар талазы-биле ниитилелдиң ажылы иленкейзээн—деп. МСНН-ниг Төп чөвүлели СЭТА-ныг корреспондентизинге чугаалаан.

Бо чылын МСНН-ниг көл чорудар ажылын совет улустуң болгаш депшилгелиг бүгү кижи төөлгетенниң амыралынга улуг байырлал болур Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга тураскааткан. Амгы үеде бүдүрүлге черлеринде, госхозтарда болгаш көдээ ажыл-агый каттыжыышкынарында, эртемниң база культураның албан черлеринде, өөредилге черлеринде алдарлыг хүнге тураскааткан лекцияларны, илеткелдерни, беседаларны чорудуп. Советтер чуртуның дугайын чугаалаан турар янзы-бүрү делгелгелерни организастап, фотостендилерни ажыткан. Моол болгаш совет бүдүрүлге черлериниң, ажыл-агый организацияларының, культура албан черлериниң болгаш өөредилге черлериниң аразында дорт харылзааларны тургузарынга болгаш калбартыг чорударынга МСНН оны кичээнгейни салып турар. Ол чорук күш-ажылчы коллективтерниң чоокшулажырынга, дуржулга сөдчуруунга арганы бөзр.

Ниитилелдиң мурнунда болган съездиниңден бөзр эрткен беш чылдың дургузунда ооң хүрээлениде барык чүс муң кижите улгаткан. Бо хүн МСНН болза бодунун хүрээлениде 300 муң ажыг кижини хаара тудуп турар чурттун эң-не массалыг организацияларының бирээзи болур. Өске сосбиле чугаалаарга, МАР-ныг бешки хамааты бүрүзү МСНН-ниң кежигүнү болур. Үүгле Улан-Батарда безин ниитилелдин 150 коллективтиг кежигүнери бар. Оларның аразында Моолдуң индустриязының баштайгы—үлетпүр комбинады, ГЭЦ-3, хевис фабриказы, эт комбинады ышкаш ындыг улуг бүдүрүлге черлери бар.

Моол болгаш совет улустарның аразында чаччыл болган найыралды болгаш сырый кады ажылдажылганы бижыглаарына база хөгжүдериге бүгү хемчеглер-биле дузалаары, совет кижилериниг байлак дуржулгазын өөренип көөру база калбаа-биле пептередири. Советтер чуртуның чедишкиннерин пропагандалаары ниитилелдиң көл сорулгалары болур.

А. БАБЕНКО.

Болгарияны чаа тудугларның чурту деп адап болур. Башкылыг краннар бедивейн турар, чаа бажыңнарның каттары өөпейн турар ындыг хоорай чок. Амгы беш чылда болгар тудугжулар 420 муң квартираларны тудар ужуруглар.

ЧУРУКТА: Русе хоорайның архитекторларының болүүнүн чаа районну тударының төлевелелин чугаалажып турары.

СОФИЯ—ПРЕСС—СЭТА-ныг фотозу.

ИТАЛИЯДА БАЙДАЛ

РИМ. (СЭТА). Италияның эдлээн каш хоорайларында полиция-биле месилдажиишкинни чөңгээлеп үндүрген экстремистер болуктериниң ылган айыылдыг болуушкынаары бүгү чурттуң кичээнгейнин хаара туткан.

Римге болгаш Болоньеге чөңгээлээшкиннер, чуртка дүшкүүрлүг чорукгун болгаш күүлээшкиннин байдалын тургузар дээн антидемократтыг күштерниң ораалдажыышкынары Италияның депшилгелиг хөй-ниитизинин шиитпирлиг ойтур шавыышкынынга таварышкан. Экстремисчи болуктериниң чөңгээлээшкиннерин эдлээн каш политиктиг партияларның, профэвилелдерниң, аныяктарның болгаш антифашистиг организацияларның төлээдекчилери буруу шапканнар. Чуртту хаара туткан кризистиг байдалдарында аныяктарның байдалының дугайында илеткелди Италияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединин пленумунга Италияның аныяктарының коммунистиг федерациязының национал секретары М. Д'Алема кылган. Ол хоралаачы болуктер студентилерниг удурланыышкын шимчээшкинин ажылчын шимчээшкининге, демократтыг партияларга болгаш организацияларга согуг бөзринче чүткүп турар консерватор болгаш реакциялыг күштерниң эрге-ажыктарынга ажыглаарын, аныяктарның шимчээшкинин ажылчын шимчээшкининге, Компартияга, демократтыг бүгү системага удурланыштыр тургузарын ораалдажып турар деп, М. Д'Алема онзалап демдеглээн.

Аныяктарның удурланыышкын шимчээшкинин болдурун турар политиктиг болгаш экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээринче дораан кирер ужурлуг деп, М. Д'Алема уламылаан. Чугаа болза чүүнүдаа мурнунда массалыг ажыл чөк чоруктун, өөредилгениң хожудангай системазының дугайында бооп турар. 15-тен 29 хар чедир пазылыг барык 9 миллион аныяктарның үүгле бүдүн чартык миллиону доктаамал ажылдыг. Күш-ажыл биржазында 800 муң ажыг кижини ажыл чоктарның дайызында албан өзузу-биле киирген. Ажыл чок аныяктарның арызында 425 муң хире кижи ортумак эртемниг, а 100 муң ажыг кижи дээди эртемниг.

Пленумга ИКП-ниг удуртулгазының кежигүнү П. Буфалини база чүве чугаалаан. Чөңгээлээшкиннерге алыспазынче аныяктарны ол кыйгырган. Реакцияның көл бөдалдарының бирээзи болза ажылчын шимчээшкинин чарары болур деп, ол чугаалаан. Ындыг айыылдыг чөңгээлээшкиннерниң үезинде чурттуң демократтыг бүгү күштери серемчиледиг болур деп, ол онзалап демдеглээн.

ЫІраккы Угандада

КАМПАЛА. (СЭТА-ныг корреспондентизи). Национал надык камгалалын хөгжүдеринге болгаш быжыглаарынга Совет чазактың болгаш совет улустуң киирген улуг салыышкыны дээш оларга өөрүп четтиргенин уганда улус илередип турар деп, СЭТА-ныг корреспондентизинге Уганданың надык камгалал министерствозунуң доктаамал секретары Альфред Омэр медеглээн. Ол талазы-биле бистиң кады ажылдажылгавыс Уганданың ам-даа бедик мергежилдиг эмчилерни хереглеп турары-биле онза үнелиг.

Амгы үеде Угандада Совет Эвилелиниң янзы-бүрү хөөрайларындан болгаш республикаларындан келген совет эмчилериниг улуг бөлүү ажылдан турар деп, ол чугаалаан. Олар республиканың найысылалында болгаш ооң ырак өске-даа булуңнарында карак-кызыл ажылдан турарлар. Мурнунда биске эмнеттинмес деп санаттырып турган зарыглардан амы-тыныг алган хөй чүс угандийжилер оларның бедик профессионалдыг мергежилиниң болгаш харылзалгалыының дугайын магадап чугаалап турар.

Совет хирург, медицина эртемниниң кандидады, Куйбышевтиң медицина институдунуң доцентизи Н. В. Левашов Угандада улуг сураглыг болу берген. Ол ийи чылдың дургузунда Угандага хөрекке операция кылыр кара чаңгыс тускай эртемниг кижи бооп келген. Боттарының дуржулгазын болгаш билиглерин Москваның А. Б. Вишневский аттыг хирургия институдунан келген анестезиолог А. А. Панин болгаш Минскиден келген терапевт В. А. Фелитар олар он-он эмчилерге дамчыдып берип турар. Африканың аныяк күрүнезиниг национал медициназын хөгжүдеринге Джинджа хоорайда ажылдан турар, Сибирьден келген педиатр А. М. Шатохин болгаш Брянскиден Угандага чедип келген совет эмчилер Лина база Эфенди Магомедовтар улуг салыышкынны кылганнар.

Совет эмчилериниг уран аргазының дугайында алдар оларны үүгле бистиң чуртувуска эвес, харын даштыкыга оларны биллингир болдурган деп, А. Омар онзалап демдеглээн. Топ болгаш Чоон Африкага чорудуп турган конференцилларга болгаш симпозиумнарга боттарының дуржулгазын солчуру-биле оларның ыныар чайгыс эвес удаа барып турганы ол дугайын херечилээн.

Ю. САВИЦКИЙ.

К. Джумблатты өлүргени

БЕЙРУТ. (СЭТА). Март 16-да Ливанның политиктиг болгаш хөй-ниитичи сураглыг ажылдакчызы, Социалистиг депшилгелиг партияның удуртучузу Камаль Джумблат өлүрткен. Найысылалдың мурнуу-чөөн талазында Джумблаттың бажыңы турар Мухтар суурдан Бейрутче баар өрукка ону өлүрген. К. Джумблат-биле кады ону үдел чорзан ийи кижи база өлген.

Ол өлүрүүшкүнү Ливанда байдалды база катап чидиглендирер дээн чөңгээлиг ораалдажыышкын ылдыр үнелеп көрүп болур. Өлүрүкчүлерниң аттарын амдыысынча адаваан, ынчанмыже олар Ливанга удур сүлчээни тургузуп турар күштерниң чепсээ болганнар дээрзинге чигзиниг турбас.

КАИР. (СЭТА). К. Джумблатты өлүргенин Удурланыышкынның палестин шимчээшкининиң удуртукчулары улуг килеңнээшкин-биле уткааннар. Олар ында Палестинаның национал чөвүлелиниң сессиязында келгеннер. К. Джумблаттың өлгенин Ливанның улузунга болгаш палестин кижилерге улуг халап кылдыр Палестинаны хостаарының организациязының күүскомунун даргазы Я. Арафат үнелеп көрген. Ол кем-буруулуг херекке «Израильдиң болгаш АКШ-тың Төп разведка эргелелиниң айтыышкыны-биле хөделип турар фашистиг күштерни» Палестинаны хостаарының демократтыг фронтузунуң даргазы Абу Аднан буруудаткан.

ЧӨРҮЛДӘӘЛЕР ЧЫМЧААРДАН ТУРЖУК...

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ныг корреспондентизи). Ында чеде берген ГФР-ниг даштыкы херектер министри Г-Д. Гешперни АКШ-тың президентизи Дж. Картер Ак бажыңга хүлээп алган. Ол ужуражыышкынның соонда Ак бажың «Атлантика эвилелиниг амыдыралчы байдалын деткиринин чугулазының» болгаш АКШ биле «Иниги рынокту» аразында сырый кады ажылдажылганын дугайын чугаалап турар ындыг медеглел-биле кызыгзарлаан.

Тайылбырлакчыларның санап турары-биле алырга, ол кыска медеглел амгы америк-барыын-герман чугаалажыышкынарының нарын шыпарын канчар-даа ыдерстейин турар. Тайылбырлакчыларның бодалы-биле алырга, Гешперниг хемертен чедип келгени ийи чурттуң аразында харылзаларны нарыыдадып турар айтырыгларны дарый шиитпирлээринин дугайын чугаалап турар.

Америк парлаганын ооң-биле холбаштыр айтын турарыбаде алырга, соонгу үеде АКШ биле ГФР-ниг аразында чөрүлдәәлер эдлээн чидиглеени берген болгаш хөй санныг айтырыгларны — политиктиг, иерег болгаш экономиктиг айтырыгларны хаара туткан. Капиталистиг делегейде бооп турар экономиктиг хаанын кризисти ажыын эртеринге хамаарышкан чөрүлдәәлер оларның аразында дүшкүүрлүг чорукту болдурган деп, ол ыныда сапап турар.

Ядролуг реакторлуг болгаш атомнуг электростанцияга өске-даа дериглерни Бразилияга ГФР-ниг салар деп турары-биле хозбаштыр Бонн биле Вашингтонуң аразында шыныгы чөрүлдәәлер база турустунун келген.

Адактың соолунде, «стандарттыг танк» дээр танк-биле НАТО-нуң армияларын чепсеглээринин айтырыын доктаанын» маргылдаа ГФР-ниг даштыкы херектер министриниг аян-чорууның мырыңай будуузунде чидиглеени берген.

Ол танкының «ХМ-1» деп америк танкының азы баарын-герман «Леопард-2» деп танкының үндезинге тургузар бе деп чүве амдыгаа чедир шиитпирлеттинмоп. Шеелделерниг соонда АКШ ол танк америк стандарттаага таарышпас деп медеглээн, барыын-герман танкыны хүлээп албаан. Өөнга ол шиитпирин «боттуг эвес» болгаш «дорамчылал-дыр» деп алаан.

Даштыкы херектер министриниг соонда ында чеде берген ГФР-ниг камгалал министри Г. Лебер ол айтырыгны Вашингтонга чугаалажып коор. Парлаганың дыңнадын турары-биле алырга, ол АКШ-тың камгалал министри Г. Браун-биле болгаш Пентагонуң өске-даа удуртукчуларыбиле чугаалажыышкыннары чорудар.

Америк тайылбырлакчыларының бодалы-биле алырга, чугаалажыышкыннар үелинде ийи тала чөрүлдәәлерни чымчадыр дээш бүгү-ле күжеиишкиннерни үндүрерлер. Ынчалза-даа айтырыгларны будаачаан болгаш нарыын барымдаалап тура, ол орулажыышкыннар кайы хире чедишкиниг болуруп баш удур ыым-даа чугаалап ыыдаас.

В. ГАН.

ОЛИМПИАДА – 80-НИҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

Тайбың проспектизиниң чоогунда спорттуң чаа төвүн тудар. Ацаа Европада эң улуг серилиг стадион болган эштир бассейн кирер. Стадионну боке болгаш баскетбол талазы-биле олимпий маргылдааларын эртиреринге, а ооң соонда янзы-бүрү хевириниң массалыг оюнларын чорударынга ажыглаар. Стадион 45 муң кижини кирип болур.

Ооң төлевиделин Москва проект-2 эргелели ажылдан кылган.

ЧУРУКТА: спорттуң чаа төвүнүң хевири (ындыда).

В. ЕГОРОВТУҢ болган А. СТУЖИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кижи болгаш бойдус

ЧЕРНИ КААСТААР

Великие Лукиниң иогаан калсталгазын бо чазын чараш үнүш-биле —манчжур тоорук-биле байлакшыдар деп. ол черниң бойдуска ынакшылдыглары шинтпирлээннер. Ынчалза-даа ол тоорук ол черге үнер ирги бе? Үнер деп, хоочун сад остүрүкчүзү Н. И. Кондратский бүзүредин-биле чугаалаан. Хөй чыл иштинде бодунуң садынга үнүштү ол остүрүп келген, ол чечектели берген болгаш эрткен күзүн баштайгы чимистерин берген. Нил Ивановичиниң алган үреэннериниң тарыыр: бодунун алган барык бүгү дүжүдүн хоорайның кудумчуларынга. бажыңнарның херимнериниң иштинге тарыыр кылдыр ол үлеп алган.

Ынчалза-даа ол хоочун кижиниң кол ынак үүлү чечектер. Оларның ачызында Дорожная кудумчуда ооң бажыңының чанында участок хоорайның база бир ховар чараш. үүлү болу берген. Чайын болган күзүн гладиолустардан. тюльпаннардан, розалардан бүткен үзүн-баазын оинуг хевисти магадан көөрү-биле анаа хөй кижилер кэзи турар. Ында муи ажыг сорттарның чечектери бар. Оларның хөй кезиин Кондратский боду үндүрүп алган.

Хоорайның екеринде, сесерлиинде азы чечек олургур черлеринде Дорожная кудумчуда участоктан келбээн чечектер барык-ла чок. Нил Иванович будурулге черлеринге болгаш школаларга чечектер остүрериниң секцияларын турган. бойдус камгалаарының уларын университетинин органнаетаарынга дузалаан. ийи муи ажыг кижини «иогаан патрульдарның» отрядынга кирип алган. Амыы уеде хоорайның ийги чурттакчы бүрүзү-ле бойдус камгалалының интилелиниң кежигүнү болу бөгөн.

Черни каастаары—кижи бүрүзүнүн хүдээлгеан. Ол чорукка оскедерин Н. И. Кондратский болунун үлегеринге ооредип чоруур. Ону ам 80 харлыг деп бүзүрээри берге. Ада-чурттун Улуг дайынының фронтуларынга Нил Иванович тоо шаналдарны алган. Тайбын чылларда ол шаналдаага он дүгаары немепкен. Бойдус камгаларының талазы-биле идепкейлин ажыл-чорудулгазы дээш ону «Хүндүлелдиг Демдээ» орден-биле шаналаан.

М. АМАЕВ.
А. ФОМИН.
(СЭТА-ның корреспонденцилери).
Великие Луки,
Псков область

Көдээ сцена дугайында

ЧОНГА КУЛЬТУРЛУГ БАРААЛГААР

Амгы уеде көдээ черлерде уран үүл дүрген хөгжүн, бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң репертуары байын, ойнакчы бүрүзүнүн күүселдезиниң культуразының бедээни өөрүнчүг. Көдээ черлерде ажылдан, чурттап турар кижилериниң театр талазы-биле тускай билиг-мергежили чок-даа болза, сценага дыка-ла эки ойнаан баарын эскергилээр болгай бис.

Республиканың аңгы-аңгы булуңнарында кварталдар, кудумчулар, өг-бүле концерттериниң үүнүн турары уран үүлүдү сайзырадырынга, чоннуң культуразын бедиринге, салым-чаяанныг кижилерни илередиринге дузалыг боон турары чугаа чок.

Бистиң Алдын-Булак суурда безин хоомай эвес ыраажылар, сыгытчылар, хөгжүмчүлер, уран помчукчулар, танцычылар бар. Оларга Чотпун-оол Монгуш, Серге Ооржак, Херел Күжүгет, Удуваа-оол Монгуш, Шалгы Салчак, Эрес-оол Монгуш, Светлана Иргит, Раиса Дамба, Базыр Хертек дээш ескелерни-даа хамаарыштырып болур. Ынк белеткенген. сцена культуразын сагып билир, опаашкан номерлерин шын күүседир ойнакчыларны көрүкчүлер сагыш-сеткили өөрүп, мага ханыр көөр болгай.

Ындыг-даа болза боттывынгыр уран үүл концерттеринге сагышка таарышпас, эпчок үүлдерни бо-ла эскергилээр бис. Суурларың кварталдар, кудумчулар концерттерин чылдын-на күзел чоктарны безин албадап турган эрттиргилээр. Ол концерттерге чамдыкта чаа, солун үүлдер көзүлбес, эрги-ле номерлерни катаптаан болгулаар. Ырларның аялгаларын шын эвес, уделге чок, шүлүктер, интермедияларны орта помчуп билбес, уттуптар. Ындыг белеткели кошкак күүседикчилерни сценаже ундүрбес болза эки деп бодаар мен. Уран үүлге салым-чаян чок кижилерни агитквартира аайы-биле албадап турбайн, ойнап шыдаар кижилерни шилип алгаш, суурнуң клувунга уран үүл белүүмнеринге чаңгыс аай чыып өөрдир болза, концерттериниң шынары экижир деп бодаар мен.

Концерт киржикчилери сценага эзирик үүнүп келири дыка-ла эпчок, ол культурага, кижизидилгеге удур херек-тир. А ындыг таварылгалар тургулаар. Эрткен чылын кварталдар концерттеринге бир эш арагачы, чалчык хөрөөженни шоотканы ол болган. База бир чижек. Ынчан чоп клубту долдур олурушкан турган. Алыс боду ат-алдарлыг, элээн шыырак ажылдакчы кижи дылы эөлбестээр чыгыы үнүп кээп, тыва улустуң билдингир ырызын ара-соора чулчуруп ырлаарга көрүкчүлер эпчок-сунуп, шимээрген көрген. Чамдык кижилер сценада күүседикчиниң орнунга хейде боттары ыядып, баш сугар чер тышайн барганнар. Ол дээрге чоннуң хүндүлеп көрбес, турааны улуг чорук-тур. Хөгжүм-шин театрының артистери безин бо талазы-биле ийи-чаңгыс «үлегер» көргүзе бээр таварылгалар моон мурнунда турган болгай. Чонга культураны бараалгадыр чедирер хүлээлгелиг кижилер дедир кижизидилге кыла бээрге окта таарышпас.

Буу-хаа белеткенген, утка-шынары чавыс, амгы үениң негелделериңге дүүшпес концерттерлиг кожалар моорлап кээр. Акша-төгерикти бөлүп алгаш, көрүкчүлерни сонуургадып ыыдарайн баргылаар таварылгалар база бар.

Уран үүлчү, эстетиктиг нормаларны, хөп, сцена культуразын ойнакчы бүрүү сагыр ужурлуг дээш саналга каттыжар мен.

А. ХЕРТЕК,
башкы.
Барыын-Хемчик район.

ЧАРАШТЫР КӨСТҮР

Бот-тывыңгыр композитор башкы Т. Салчактың № 47 «Шынга» үнген кодээ сцена дугайында бодалдарынга бүрүү-биле каттыжып ор мен. Мен база-ла кодээде ажылдап, чурттап чоруур болгаш клубтарга, культура бажыңнарынга концерттерге үргүлчү киржи бээр кижи мен.

Концертке үнерде каш ка таң белеткелди ыяк кылып, ырлаар ырызын ийикпе шүлүүг шээжи-биле чугаалап турган, ам черде шак дүшпес кыдыр белеткенин алгаш сценаже үнер болгай. Бистиң чамдык аныяктарывыс сцена культуразына сагыыс, концертке үнүп келгеш, кеткен хевиндырышкак, базып албаан болур, чок-да болза бажының дүгүн дырып албаан болуру көрүкчүнүн эстетиктиг таалалын хандырын шыдавас. База чамдык сцена кырына үнүп келген концертчилерни көөрге кеткен идиктери шупту ангыаңгы болгулаар, чамдыктары ботинкалыг, чамдык оолдар машнак сапоггарлыг, оларын аштап, чүгүн албаан болгулаар. Ол черде сцена культуразына көңгүс таарышпас. Бир-тээ залда хөй көрүкчүлер оларны көрүп олурар чүве болганда, олар бичин-де четпестерни дораан-ла эскерип жаар. Черде ынчаш сцена культуразын сагып, ында олурып турар көрүкчүлерни хүндүлээри чугула...

Концерттиң номериниң кирген ырлар, шүлүктериниң авторларын адавас, музыказын бижээн композиторнун адын адавас, анаа-да ырлар, шүлүктер дээш шууштур үндүрүп-ле турар. Ол ырлап турар болгаш шүлүктү чугаалап турар кижилериниң ат, фамилиязын адавас, чүнү ыклып турары билдинмес болгулаар.

База ындыг үүлдерге мен бодум черле таарышпас мен, чамдыкта район фестивальдарынга болгаш колхоз, совхозтуң көрүлдезинге жюри комиссиязынга таварышкан-на кижилерни олурутуг каар, ол кижилер чүнү-даа шилип билбес болгулаары таварылга эвес, ырларын утказын безин орта сайгарын билбес, кымның сөзүл, кымның аялгазыл деп безин билбестиң ужурунда соолгу уеде бисте хөй-ле ады-бажы балдынмес «чакпыыл» ырлар тыптып келген. Ол ырларны база-ла демги ол жюри кежигүннерге эки ыр-дыр дээш эрттириптер.

База Т. Салчактың бижин турары ышкаш, чамдык бистиң аныяктарывыс оглениң алган соонда оюн-концерттерге киришпес, культура бажыңнарынга болгаш клубтарга танцы кежээлерине келбес торуктар бар, чүгле бажың ээлеп олургулаар. Бистиң аравыста мергежилдиг аныяктар хөй, олар хөй-ниити ажылдарынга эки тура-биле киржип кедбес, ыяп-ла кижилерге сүрдүрер ийикпе чаладыр. Бо дээрге багай чаңчыл-дыр.

Чамдык концерттерни кижа көрүп олургаш-ла чайгаар чалгаарай бээр, ыры, шүлүк колдаап болур, ында чаа танцылар, шоодуглуг көргүзүглер, басня, сатира аймаа чок болгулаар-дыр. Оон уламында концерт орту кирип чорда-ла көрүкчүлер сыыган эгелээр, кажан концерт төнүп турда залга эвээш кижилер артар. Оон ынай бистиң клубтарыыста болгаш культура бажыңнарында ажылдап турар баштистер колдуунда музыка билбес кижилер болгулаар. Бистиң Улуг-Хем районуң Чаа-Хөл кедээ Советтиң деревнезинде I культура бажыны, 3 клуб бар, ында оода-ла чаңгыс-даа музыка билир ор-тумак эртемниг музыкант чок. Ол дугайында райкүүскомнуң культура киллизи (эргелекчизи Нина Аракчаа) эки билирдээ болза, чаңгыс-даа тускай эртемниг музыкант мынчага чедир тыппаан. Ырларны нота өзугаар ойнап билир баяныст чокта чамдык ырларның аялгазын уран үүл киржикчилери оскээр ырлажы бээр.

Чамдыкта концерттерге доктаамал ажылдавас, корум-чуруму багай аныяктарның кире бээри база бар болгай, ындыг кижилерни уран үүл ажылынче, концерттерге болгаш сценаже шуут үндүрбес болза эки. Чоннуң мурнунга аян тудар кижилер болза ажыд-ижиите болгаш корумчурумунга эң-не үлегер-чижектиг кижилер болур деп бодаар мен.

Концертти башкарын чорударда чүгле чаңгыс кижи чугаалап, ол кижи башкарза эки, база концерт үүнүп турда, чарлакчызынга хөй кижи чарлаарга ол чараш эвес. Аргалыг болза бир ол, бир уруг чарлаар болза чараш деп бодаар мен.

С. ТАСПАН.

ЧАРАШТЫР ОЮН

Кижи бүрүзүнүн хүдээлгеан. Ол чорукка оскедерин Н. И. Кондратский болунун үлегеринге ооредип чоруур. Ону ам 80 харлыг деп бүзүрээри берге. Ада-чурттун Улуг дайынының фронтуларынга Нил Иванович тоо шаналдарны алган. Тайбын чылларда ол шаналдаага он дүгаары немепкен. Бойдус камгаларының талазы-биле идепкейлин ажыл-чорудулгазы дээш ону «Хүндүлелдиг Демдээ» орден-биле шаналаан.

М. АМАЕВ.
А. ФОМИН.
(СЭТА-ның корреспонденцилери).
Великие Луки,
Псков область

ХАНДЫРЫЛГА ЧЕРЛЕРИ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫВЫШААН

Чоннуң амыдырал хандырылгазын планнаарын экижидаринге ЭСМ-ни бир-ле дугаар ажыглап эгелээн. РСФСР-ниң Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң тускай конструктор бюрозунуң планныг саналгаларның автоматчыттынган системаларының (ПСАС) килдизиниң тускай эртемниглери ону кылып турган. Амыдырал хандырылгазынга планныг саналгаларның автоматчыттынган системазының бирги эзлчээн олар ажыглалга дужаган. Хөй санныг планныг көргүзүглерни болбаазырааңгайжыдарын, оларның эң-не дээре хөөрлерин шилип алырының белдунар аргазын ол система баш удур көрүп турар.

—Амыдырал ачы-дузазын чедирерин сайзырааңгайжыдарының оруктарының бирээзи—эну планнаарының шынарын экижидери болур—деп, ПСАС-тың килдизиниң начальниги, ажылдың удуртукчузу В. Н. Голубев чугаалаан.—Чогум-ла ол соруулга-биле автоматчыттынган кудуку системаны тургузуп турар. Ук система адырның ажылын дыка экижидеринге эргежок чугула информация баазазын тургузарының аргазын бээр. Ажылдап турар хөп чуур черлериниң, химиктиг ашталга фабрикаларының, автотехажаалда станцияларының күүүлерин бүрүнү-биле ажыглап болур дээрзин баштайгы саналгалар-ла көргүзүп турар. Амыдырал хандырылгазының кандыг будурулгелерин база кава тутса эки, хөп чуурунуң, химиктиг ашталганың пунктуларын канчаар таарыштыр тургузарын, ачы-дуза чедиреринің бот-үнезин чиигедириниң, оларның шынарын бедиериниң оруктары кандыгыл дээрзин ылаптыг тодаргайлаар арганы күүсеткен ажыл берип турар.

Н. ЦАРАПКИН,
(СЭТА-ның корр.).

Москва.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН МЕДЭЭЛЕР

Эрткен дыштаныр хүнде Булуц-Терек суурнуң чурттакчылары 25 кижи ында ортумак школаның келир өөредилге чылында одаар ыяжын белеткээри-биле тайгаже аттанган. Салбыр баштаар чери шефчилерге 2 автомашинаны, «Беларусь» марканың кожуглуг 5 тракторун быыглаан. Шефчилер ол хүн 40 кубометр токпакты белеткеп, школа чанында эккеп тургускан.

Ш. ДЕВЕК.

* * *

«Улуг-Хая» совхозтуң Ийи-Тал салбырының малчыннарынга суурнуң чурттакчылары шеф-биле дузалажып турар. Чоокта чаа херээженнер төвүлелиниң даргазы Ирина Бюрбюге удурткан 15 кижи малчын Татьяна Мушпулаптың кажаазының көрженин хоорап, бажынын чугайлаан. Сөөлгү уеде херээженнер төвүлели ындыг үнүүшкүнү удаа-дараа кылып, 6 малчынга ачы-дузазын чедирген.

В. МАСПЫК-ООЛ.

* * *

«Ак-Туруг» совхозтуң малчыннарынга дузалажыры-биле ында херээженнер төвүлели шеф организаттаан. Ацаа 70 кижи киришкен. Олар төрүүр хойлуг 9 коданга барып, дезинсекцияларын аштавышаан, 18 чурттакчы бажынарын чугайлап бергеннер. Оон-биле кады херээженнер боттарының даарап алганы 300 ажыг чүлдүргүүштарын даваннары тастаан хойларга кедиргеннер.

С. СОТНАМ.

Уруглар—өөрүшкүвүс-түр

Барыын-Хемчик районнуң төвү Кызыл-Мажалык суурда «Чечек» аттыг уруглар сады 1972 чылда тургустунган. Уруглар садының ийи къат бо бажыңы суурда баа бир көскү, улуг, делгем тудугларның санында кирип турар. Ында бичин чаштарга бүгү талазы-биле таарымчалыг байдал тургустунган. Ол үеден бээр ук уруглар сады 140 уруглары школаже үдээн. Оон эргелекчизи В. А. Побережник бичин чаштарны чараш аажы-чаңга кижизидер талазы-биле коллективтиң ажылын багай эвес удурткан турар.

Бо хүннерде ында 180 уруглар өзүп, доругуп турар. Коллективте ажылынга ээ-харысалгалыг, ада-иелер-биле быжыг харылзаны тудуп турар кижизидикчилер хөй. Ындыларга С. С. Хоюг-оол, М. С. Щербакова, Г. С. Багаева оларны адап болур.

Интернационалчы бо уруглар садында ийиден чеди харга чедир тыва, орус, алтай, хакас, бурят бичин чаштар бөлүктер аайы-биле тус-тус үстүнген. Оларга таарыштыр ышмеп, кылган стендилер, плакаттар көскү черде астынган. Ол ышкаш уругларның хол-биле пластилинден тудуп кылган ажылдарын, чураан чүүктарын «Шевер холдар» деп булунда делгээн.

Чоокта час Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңынга 8—10 классчыларның адалар кежээзинге «Чечек» аттыг уруглар садының «Шевер холдар» деп делгелге-стендизин ада-иелер, өөренкичилер сонуургап көргеннер. Оон аңында база-ла бо уруглар садының бичин чаштарының шулук, ырларын концерт кылдыр район радиозунга дамчыткан.

С. ТАВАА-САМБУУ.

* * *

Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң «Саяна» аттыг уруглар садында ажыл-ишчилериниң, албан-хаакчыларның 70 ажыг уруглары культурлуг аажы-чаңга, күш-ажылга өөренип, арыг-силиг өзүп турарлар. Оларны ажаап турар коллективте шупту он үш херээженнер «Шалыпчы күш-ажылдың коллективи» деп ат дээш, чаңгыс кижи дөг, демниг, найыралдыг ажылдап турар.

Элээди болгаш оон бичин уруглар бөлүүнде бистиң уругларывыс Расул, Рада, Рамил ойнап өскен садынга чаңчыккан, каңкадык, омак-хөлүг доругуп турарынга сеткиливистен өөрүп, уруглар садының коллективинге четтирдивис.

Г. ДАЛАА.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

Республиканың «Спартак» эки тура спорт интилелиниң бирги чери дээш боке маргылдаазы Ак-Довуракты Культура ордузунга чоокта чаа болуп эрткен. Анаа Ак-Довурак, Чадаана хоорайларның, Кызылдың автоорук техникумунун, пассажирлер автотранспорт будурулгезиниң командалары киришкен.

Маргылдааның түнелинде Ак-Довуракты командазы бирги черни алган. Аныяк хоорайның боксёрлары Лоовай Дугур-оол, Иван Калзан, Алексей Монгуш спорттуң бо хевиринге мергежилдиин көргүскеннер.

ЧУРУКТА: Иван Калзан маргылдаа үезинде.

В. ЛЕСЮКТҮҢ фотозу.

Киевчилер уткан

КИЕВ. (СЭТА). Киевтиг «Динамо» командазының футболистери Европа чемпионнарының кубогу дээш маргылдааның ээлчегиг оюнунда Киевтиң Төп стадионунга Мюнхенниң «Бабария» командазын 2:0 санга уткан.

Динаможулар Рудаков, Трошкин, Фоменко, Решко, Матвиенко, Коньков, Мунтян (Слободян), Буряк, Бережной, Онищенко, Блохин олар составтыг ойнаан.

Европа чемпионнарының кубогу дээш чартык түнел оюнар апрель 6-да, 20-де болур.

«Суббота спортлотозунун» немелде фондузу 750 муң рубль ажын турар. Ол болза ойнакчыларның карточкаларны шын эвес шыйганыдан чыгдынган хөрөнги болур.

Ол акшаны март 26-да болур 13-кү тиражта ойнаар. «Суббота спортлотозунун»

Он үшкү тираж

карточкаларын садын эгелээн. Карточканың «Б» болгаш «В» кезектерин Кызылда хааржактардан уштун алыр хүнү—вторник, март 22.

13-кү тиражтың карточкаларын садын алырыныче даражыцар.

Оон соонда немелде фондубиле 39-ку тиражка ойнаар.

Эмчиниң сүмези

ШАЙНЫ ӨЙЛЕП ИЖЕР

Шай кижилерге эрте-бурунгудан билдингир суксунга ижер үүл. Ол амданныг, чаагай чыттыг, кижиниң сукелаанын чидирер. Ынчангаш ону улустун хөй кезин суксунга хереглеп турар болгаш анаа кончуг ынак. Шайда кофеин, таннин, витаминнер, ылангыл витамин Р, эфир үзү, органиктиг кислоталар, пигментилер, экстрактылыг болгаш оон-даа оске будумелдер хөй. Олар шупту кижиниң организминиң ажыл-чорудулгазынга кончуг дузалыг. Чижээлээрге, кофеин. Ол нервин системазының болгаш чүректиң ажылын экижидер. Ынчангаш шайда кофеин бар болганда, кижиниң угаан-медерелиниң, күш-шыдалының турун, шагзырааныи чидирип. кижини сергек болдуруптар. Ол ышкаш витамин Р организмде хан дамырларының ханаларын быжыктырар.

Сүттүг, ары чигирлиг шайны шагдан тура кижилер соокка алысканда, донуп шыырыкканда, дериттирер эм орнунга хереглеп чораан. Оон аңгыда, каракче хир, чам киргенде, чаа хайындыргаш, соткан шай-биле чуур турган.

Шайның эки талаларын кижилер үе дүптен бээр эскерип, ону суксунга, эмнеширге хереглеп чораан. Ынчалза-даа, ийиг шайны чемненир санында ойун эрттир ижери хоралыг. Хемчээлээ ажыр ижерге база ындыг: чүректиг дамырларның, бүүреклерниң ажылын аартадыр. Ол органнарында аарыглыг улуска шайны, минералдыг сугларны ойлеп ижерге, ылангыл шайны ийтпейн ижерге эки. Чүге дизе изиг шайда кофеиниң хемчээли хөй болур болгаш нерви системазының ажылынга оскерилге болдуруптар: уйгу келбеттээр. чүрек бир аай деекки сокпас ийикпе азы хан базыышкыны улгадыр.

Кадык улуска безин шайны холун эрттир изиг-де, ону удуур мурнунда ижерги сүмелеевейн турар.

«ЗДОРОВЬЕ» журналдан

ТЕЛЕВЕДЕНИЕ

МАРТ 18-ТЕ
МОСКВАДАН

10.00—Медээлер.
10.10—«Экранда — кинокомедия». «Сибирь черниң дугайында тоолчуткан чугаа». Уран-чечен фильм.
12.15—«Миллионнарның лешничи университеди», «СЭКП-ниң XXV съездизи капитализмниң амгы уеде онзагай байдалдарының болгаш оон иштин кризиниң ханылаанының дугайында». «Известия» солунунуң политиктиг тайылбырлакчызы А. Е. Бовин дамчыдылганы эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

12.45—«Үче муң дүн». Документалдыг фильм.
13.25—16.25—Чапсар.

МОСКВАДАН

16.25—«Бойдус-биле танышып тур бис».
16.50—«Чогаадыкчы». Дамчыдылганы Бүгү-эвилелдин чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар интиделиниң Төп төвүлелиниң даргазы Г. П. Софонов эрттирер.
17.20—«Кырлай». Музыкалыг телефильм.
17.50—Уругларга фильм. «Чайганыыш». Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

18.55—Телемедээлер.
19.10—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлерии — амыдыралга». Дамчыдылга.
19.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.10—«Челээш». Улусчу чогаадылганың телепрограммаларының делегейниң ийги фестивали. Испания.
20.45—«Москва болгаш москвачылар».
21.15—Төп телевидениеннің болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң ийги ырының концерти. Уран үүл удуртукчузу РСФСР-ниң алдарлыг артизи И. Кутузов.
22.00—«Бистиң намдарывыс. 1936 чыл».
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бүгүн республиканга болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттын дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураза барыын районнарга 2 градус чыыдан 3 градус чедир соор, оскелеринге 6—11, Кызылга 6—8 градус соор.

Редактор
В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Калчаарадыр алдын» 9.00, 10.45, 12.30, 14.15, 16.30, 18.25, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Гаврош» 9.45, 11.30, 15.05, Кинокуб: «Кым болдуруп?» 16.50, «Оны бис эртпээн бис» 13.15, 18.50, «Ярослав Домбровский (2 серилдыг) 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алло, такси» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Трактористер» 15.00, «Эрги боо» 16.50, 18.40 20.30 шактарда.

СЭКП райкомунуң кежигүнү, колхоз будурулгезиниң организаакчызы болган мурнакчызы

Хуван-Кара Ламажыкович
ХЕРТЕКТИН

үр болгаш аар аараанының соонда мөчээнин СЭКП Монгун-Тайга райкому, райкүүскомдуг-ла ыдаатпышаан, оон төрелдериниң база чоок кижилериниң ханы кажыдалын илергейдеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-34, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет сургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 134.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00470